

INDEPENDENȚA ROMÂNIEI ÎN HERALDICA ȘI NUMISMATICA NAȚIONALĂ

de DAN CERNOVODEANU

Pe lângă însemnatele consecințe pe plan politic și economic, pe care independența României — obținută în urma victoriei eroice a noastre armate în războiul din 1877—1878 — le-a avut în viața de stat a țării, mai putem aminti și unce ecouri ce acest important eveniment istoric le-a stîrnit în alte diverse domenii printre care și în heraldica, numismatica și insignologia națională. Astfel, în armorialul român de stat, independența țării a generat introducerea — nu printr-o lege specială în acest sens, ci doar prin simplul uz — a celor trei elemente binecunoscute: a) coroana de oțel timbrînd mantoul de purpură și hermină în locul coroanei regale de aur, b) poziția schimbată a cozilor celor doi lei, suporți ai scutului cu stema țării, cozi purtate acum pe spatele celor două animale heraldice și nu printre picioarele lor, ca pînă atunci (v. fig. 1) și c) crucea (de război) a ordinului „Steaua României”, instituit — după cum se știe — în mai 1877¹.

Coroana de oțel a României, avînd în stema țării un caracter cu precădere simbolic, era alcătuită din oțelul unui din tunurile turcești capturat de oștirea noastră în urma predării Plevnei la finele lunii noiembrie 1877². Inspirată în bună parte după aspectul coroanelor voievozilor noștri reprezentate pe vechile fresce ctitoricești, coroana de oțel, cu fleuroanele lanceolate intercalate cu perle, era suprapusă la intersecția arcurilor sale perlate de un glob crucifer, avînd în vîrf nu o cruce obișnuită, ci crucea „Trecerea Dunării” reproducă identic după decorația ce fusese creată în martie 1878 pentru a recompensa meritele militarilor care se distinseră în timpul campaniei din Bulgaria dintre 1877—1878. Plasată deasupra mantoului de purpură, deci în punctul cel mai ridicat al stemei țării, coroana de oțel, cu atributele descrise, simboliza eroismul armatei române în timpul războiului nostru de Independență, avînd firește precădere asupra coroanei regale de aur, așezate de dedesubtul ei, timbrînd scutul scartelat cu stema țării (v. fig. 2).

Cît privește poziția cozilor celor doi lei afrontați din stema țării, trebuie precizat că, din punct de vedere al științei heraldice, poziția cozii unui leu din stema unui stat nu are nici o valoare simbolică privind starea de dependență sau de independență a teritoriului pe care îl reprezintă. Totuși în cazul țării noastre, opinia publică românească din acea vreme a considerat că poziția cozilor trecut printr-o picioarele celor două animale heraldice menționate constituia un semn de vasalitate ce nu mai putea dăinui odată cu noul statut de neatîrnare dobîndit de România în urma războiului victorios din

¹ Dan Cernovodeanu, *Independența României oglindită în heraldică*, în „Tribuna României”, V, 1970, nr. 97 (15 noiembrie), p. 5; v. de același autor și *Independența de stat a României reflectată în arta heraldică națională*, în „Revista muzeelor și monumentelor”, XIV, 1977, nr. 5, p. 42—44 + 5 ilustr.

² gen. P. V. Năsturel, *Medaliile și decorațiunile române... Coroana de oțel*, București, 1901, p. 39—43.

1877—1878. În consecință, cozile celor doi lei afronați, ce susțineau scutul cu stema țării, vor începe de atunci încolo a fi reprezentate purtate pe spatele acestor suporti și nu printre picioarele lor, deși menționăm că respectiva reprezentare va fi în genere facultativă, nu obligatorie.

În sfârșit, prezența la baza stemei a crucii cu spade a ordinului „Steaua României” amintea că acest însemn fusese prima decorație de război românească, care evoca de asemenea bravura armatei române în timpul războiului nostru de neam din 1877—1878.

Dacă am putut constata pînă acum care au fost efectele independenței țării în heraldica noastră de stat, să analizăm în continuare și ecoul aceluiași însemnat eveniment în heraldica districtuală și municipală românească.

În privința primei categorii, trebuie să afirmăm că ecoul neamului României nu s-a înregistrat cu certitudine. Astfel, referindu-ne la opiniile unora dintre heraldiștii noștri din trecut, amintim că I. C. Filitti, președintele (între 1931—1940) al Comisiei Consultative Heraldice, afirma în 1938, într-un raport adresat ministrului de Interne³, că podul din cîmpul inferior al scutului stemei județului Roman (v. fig. 3) (creată de numita Comisie în 1928) a fost introdus pentru a simboliza pe cel de la Corabia, peste care au trecut Dunărea trupele române în timpul războiului de independență din 1877—1878. În opoziție cu această afirmație, prof. C. Moisil, de asemenea membru în aceeași Comisie, susținea, tot în 1938, că respectivul pod figura în stema județeană menționată spre a evoca pe cel construit peste același fluviu în anul 328 e.n. la Celei, din porunca împăratului Constantin cel Mare⁴.

Dacă problema reminiscențelor războiului de Independență în heraldica noastră districtuală rămîne controversată, în schimb în cea municipală, acest însemnat eveniment din istoria României moderne își va găsi un ecou cert. Astfel, excluzînd orice echivoc, independența țării va fi explicit simbolizată în stema — alcătuită în 1899 — a orașului Tulcea⁵, în care municipalitatea acestei așezări a introdus un element sugestiv, care să evoce încetarea suzeranității otomane asupra teritoriului național în urma victoriei armatei române în războiul din 1877—1878. Ca atare, în numita stemă a apărut reprezentarea cunoscutului monument (inaugurat la 2 mai 1904⁶ în vîrfurile dealului localității Tulcea), monument care comemorează independența de stat a României și eliberarea Dobrogei de sub dominația străină prin jertfele eroice ale ostașilor noștri în campania din Bulgaria dintre 1877—1878. Menținîndu-se și cei doi delfini afronați, cu cozile în sus — de proaspătă tradiție — ai Dobrogei, stema orașului Tulcea a conținut în centrul cîmpului scutului ei imaginea amintitului monument comemorativ al Independenței țării, cu toate elementele arhitectonice și sculpturale ce-l alcătuiau⁷. Această stemă municipală (v. fig. 4), evocatoare a victoriei ostașilor români în războiul din 1877—1878, a dăinuit pînă în 1931, cînd Comisia Consultativă Heraldică o va înlocui cu o alta, ce va simboliza bogăția în pește cît și calitatea de port a respectivului oraș dunărean⁸, înlocuire

³ I. C. Filitti, Raport al Președintelui Comisiei Consultative Heraldice adresat ministrului de Interne asupra activității acestei comisii între 1921—1938, București, 1938, p. 15. În Bibl. Acad. R.S.R., Arhiva I. C. Filitti, mss. rom. 354, A 2026; v. în același sens și *** Stemele județelor fixate de Comisia Consultativă Heraldică, București, 1928, p. 29.

⁴ [C. Moisil], Stemele județelor României, în Enciclopedia României, vol. II, București, 1938, p. 378. Asupra acestei controverse, v. și Dan Cernovodeanu și I. N. Mănescu, Nole steme ale județelor și municipiilor din R.S.R., București, 1974, p. 65 și 185.

⁵ Dan Cernovodeanu, Independența de stat a României oglindită în heraldica municipală, în „Buletinul Societății Numismatice Române”, LXX—LXXII, 1976—1978, nr. 124—126, 5 p. + 3 ilustr.

⁶ Col. dr. Florian Tucă, Monumentele Neamului. Itinerar eroic 1877—1878, București, 1977, p. 47—59 și pl. între p. 180—181, fig. 11.

⁷ Bibl. Acad. R.S.R., Cab. stampe, R.I. 91 (498) Tulcea, 7259, carte poștală cu stema orașului Tulcea, Edition Maloskitsky, Tulcea, serie 149, 138 × 89.

⁸ Decretul regal nr. 2856 din 3 august 1931, publicat în „Mon. oficial”, nr. 182 din 8 august 1931, p. 6627; v. de asemenea: *** Stemele orașelor României, în Almanahul „Realitatea Ilustrată” pe anul 1932, București, 1931, p. 31, nr. 54, precum și C. Moisil, op. cit., p. 690.

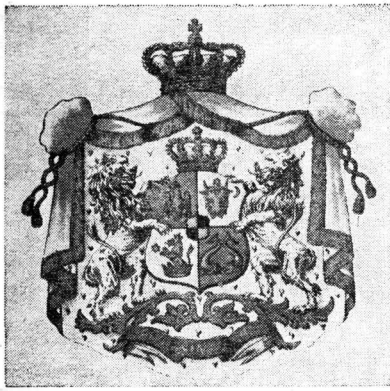

Fig. 1

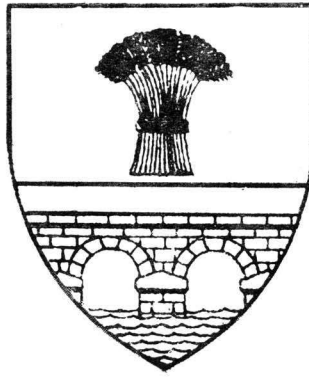

Fig. 2

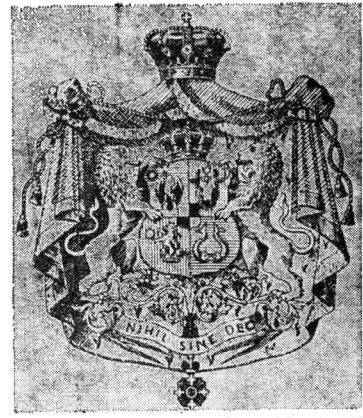

Fig. 3

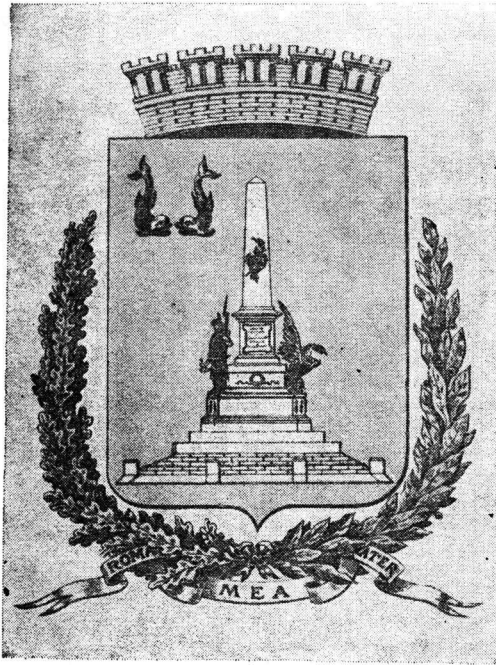

Fig. 4

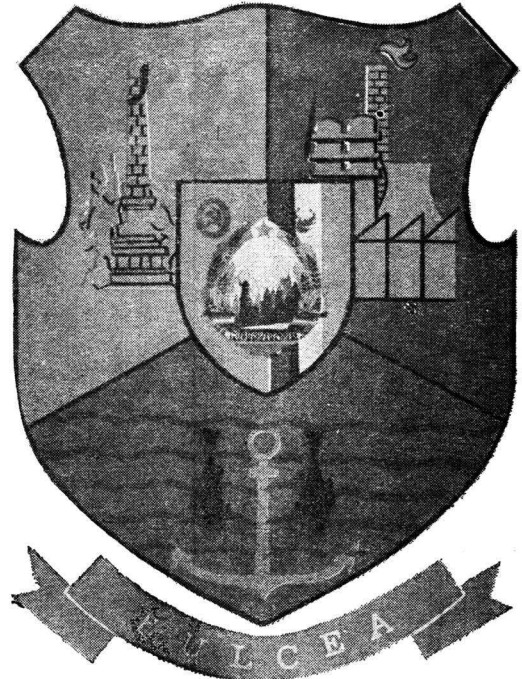

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

datorată probabil faptului că monumentul în cauză fusese distrus încă din 1916 în timpul primului război mondial și rămăsese nerestaurat pînă la acea epocă. Ulterior, între 1934—1936, monumentul tulcean al Independenței țării fiind reconstruit (aproximativ cu același aspect pe care îl avusese și în trecut) și întrucît el constituise o evocare scumpă locuitorilor respectivului centru urban, Consiliul municipal al Tulcei, cînd va alcătui, între 1970—1972, noul proiect de stemă al acestei așezări, va reintroduce în primul cîmp, roșu, al scutului tripartit în furcă răsturnată, monumentul, de argint, al eroilor Independenței României (v. fig. 5), pentru a arăta desigur deosebita considerație ce inspira locuitorilor orașului numitul simbol evocator al neatrînrării țării și al teritoriului dobrogean. În această formă preconizată de amintita autoritate municipală, proiectul heraldic respectiv va fi aprobat și va primi sancțiunea Consiliului de Stat în iulie 1972⁹.

Referindu-ne acum la numismatica națională, trebuie să afirmăm că independența României va fi marcată prin unele modificări de natură heraldică ce se vor produce în stema țării de pe unele emisiuni monetare apărute post 1878. Astfel vom studia respectivul fenomen analizînd separat cele trei feluri de emisiuni, de bronz, de argint și de aur, făcînd de la început o constatare generală și anume arătînd că dintre cele trei remanieri survenite în armorialul de stat ca efect al neatrînrării României (coroana de oțel, cozile leilor și crucea ordinului militar susamîntit), doar ultimele două vor apare reprezentate pe monedele emise după înfăptuirea independenței țării. Am putea explica împrejurarea prin aceea că respectivele remanieri nu au constituit o consecință obligatorie a unei legi exprese în acest sens, ele fiind introduse, după cum am mai spus, în mod facultativ, doar prin uz. Astfel, dacă coroana de oțel nu va timbra niciodată mantoul de purpură și hermină al stemei de stat figurată pe monedele lui Carol I, în schimb prezența crucii cu spade a ordinului „Steaua României” va fi semnalată în permanență pe toate aceste emisiuni. Cît privește însă poziția cozilor celor doi lei afrontați, suporți ai scutului conținînd stema țării, ea va constitui pe monedele emise în perioada ce studiem un element cu precădere variabil.

Începînd analiza noastră prin examinarea pieselor de bronz, constatăm că emisiunile Carol I în valoare de 2 bani, apărute în anii 1879¹⁰, 1880¹¹ și 1881¹², cuprind în stema de stat reprezentată pe aversul lor, atît cei doi lei purtînd coada pe spate (poziție considerată nu în arta heraldică, ci numai de către opinia publică românească, ca un semn de suveranitate a teritoriului țării), cît și crucea de război a ordinului „Steaua României” cu panglica agățată de arabescurile pe care se sprijină scutul și cei doi suporți ai săi. Diversele emisiuni din același metal, apărute între 1882 (deci posterior cu un an proclamării țării ca regat) și 1885 inclusiv, în speță monedele de 2 bani din 1882¹³, de 1 ban din 1883¹⁴ și de 5 bani din 1882¹⁵, 1884¹⁶ și 1885¹⁷, conțin în stema de pe aversul lor doar un singur element evocator al războiului de Independență și anume crucea cu spade a ordinului „Steaua României”, deoarece cozile celor doi lei afrontați ce susțin scutul revin în aceste emisiuni la vechea lor poziție și anume purtate printre picioarele ambelor animale heraldice menționate. De abia în piesele de bronz de 1 ban¹⁸

⁹ Decretul nr. 302 din 25 iulie 1972 al Consiliului de Stat al R. S. România, publicat în *Bul. Of. al R.S.R.*, VII, 1972, nr. 127 din 16 noiembrie, p. 1034 și anexă, fig. 84, v. și Dan Cernovodeanu și I. N. Mănescu, *op. cit.*, p. 116 și 213, precum și pl. 12, fig. 184.

¹⁰ M. Gr. Romașcanu, *Monetele lui Carol I*, București, 1932, pl. II, nr. 11; v. de asemenea Aurelio Rauta, *Modern Roumanian coins*, Madrid, 1974, p. 49, precum și G. Buzdugan, O. Luchian și C. Opreșcu, *Monede și bancnote românești*, București, 1977, p. 256, nr. 3.

¹¹ Romașcanu, *op. cit.*, pl. II, nr. 12; Rauta, *op. cit.*, p. 50; Buzdugan, Luchian și Opreșcu, *op. cit.*, p. 256, nr. 4.

¹² Rom., *ibid.*, pl. IV, nr. 1; Rau., *ibid.*, p. 52; B.L.O., *ibid.*, nr. 5.

¹³ Rom., *ibid.*, nr. 5; Rau., *ibid.*, p. 55; B.L.O., *ibid.*, p. 258, nr. 28.

¹⁴ Rau., *ibid.*, p. 57; B.L.O., *ibid.*, nr. 25.

¹⁵ Rom., *ibid.*, pl. IV, nr. 6; Rau., *ibid.*, p. 55; B.L.O., *ibid.*, p. 259, nr. 30.

¹⁶ Rom., *ibid.*, pl. V, nr. 2; Rau., *ibid.*, p. 57; B.L.O., *ibid.*, nr. 32.

¹⁷ Rom., *ibid.*, nr. 9; Rau., *ibid.*, p. 59; B.L.O., *ibid.*, nr. 33.

¹⁸ Rom., *ibid.*, pl. VI, nr. 5; Rau., *ibid.*, p. 65; B.L.O., *ibid.*, p. 258, nr. 27.

Fig. 11 — Revers

Fig. 10 — Revers

Fig. 12 — Revers

Fig. 13 — Revers

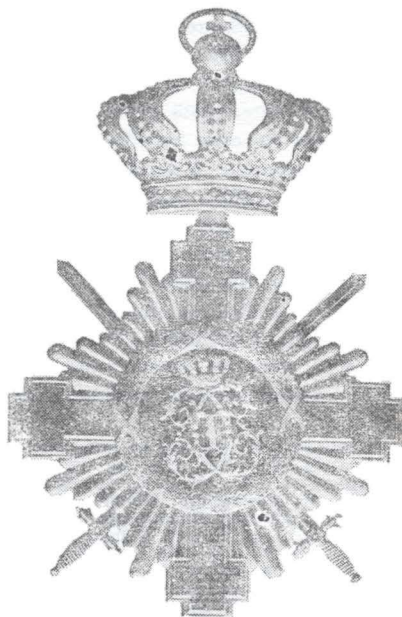

Fig. 14 — Revers

și de 2 bani¹⁹ emise în 1900, alături de prezența permanentă a decorației amintite, cozile celor doi lei, suporta ai scutului, își reiau postura ce, în mod prezumat, ar simboliza independența țării, apărând așadar purtate pe spatele celor două patrupede heraldice citate. În final mai semnalăm o mică diferență între aspectul stemei de pe tipurile de monede de bronz susamintite, diferență ce se referă la mantoul de purpură și de hermină care adăpostește scutul cu armele țării și ornamentele sale exterioare. Astfel, pe emisiunile citate dintre 1879—1881, respectivul mantou nu posedă vreun tiv brodat pe marginile sale, în timp ce pe emisiunile dintre 1882—1885 el apare reprezentat mai plin, cu falduri mai bogate și împobodit cu o bordură brodată de a lungul extremităților sale. Faptul s-ar putea aparent explica prin aceea că ulterior independenței și ridicării României la rangul de regat, mantoul până atunci domnesc, mai modest și mai puțin ornamentat, devine după 1881 mantou regal, deci mai bogat împodobit. Explicația cade însă de la sine, întrucât constatăm prezența mantoului cu falduri mai pline și cu bordura brodată și la emisiuni anterioare independenței și regatului.

Examinând în continuare emisiunile Carol I de argint, constatăm aceleași caracteristici ca la cele de bronz, anterior studiate. Astfel, dacă pe aversul monedelor de 2 lei și de 1 leu emise între 1872—1876²⁰, lei poartă cozile printre picioare, crucea „Steaua României” firește nu apare (ordinul nefiind creat decât, după cum se știe, în mai 1877), iar mantoul, deși domnesc, este dotat cu falduri bogate și cu tiv brodat pe margini, elementele evocatoare ale independenței țării nu se vor vădi decât începând cu emisiunile de 5 lei din 1880²¹, continuându-se apoi cu cele de 50 de bani²², 1 leu²³, 2 lei²⁴ și 5 lei²⁵ din 1881 (anterior proclamării regatului). Așadar, pe reversul, de data asta, a numitelor serii de monede stema țării va fi reprezentată cu cei doi suportați purtând cozile pe spate, cât și cu cravata ordinului „Steaua României” cu spade, mantoul fiind totuși simplu, fără broderii marginale. Aceleași caracteristici sînt semnalate și pe reversul primei serii de monede de 5 lei emise în perioada imediat următoare proclamării regatului²⁶ (v. fig. 6). În mod surprinzător însă, emisiunea ulterioară de 5 lei, tot din 1881²⁷, cât și cele de aceeași valoare din 1882²⁸ (v. fig. 7), 1883²⁹, 1884³⁰ și 1885³¹, precum și cele de 1 leu din 1884³² și 1885³³, vor reveni la redarea pe reversul lor, a leilor cu cozile purtate printre picioare; în schimb, prezența invariabilă a crucii ordinului „Steaua României” cu spade va fi însoțită de mantoul regal, căzînd în falduri mari, bogate și posedînd și bordura brodată respectivă. De abia în emisiunile de asemenea de argint, de 1 leu și 2 lei din 1894³⁴ (v. fig. 8), 1900³⁵ și 1901³⁶, reversul acestor piese va conține reprezentarea celor

¹⁹ Rom., *ibid.*, nr. 6; Rau, *ibid.*; B.L.O., *ibid.*, p. 259, nr. 29.

²⁰ Rom., *ibid.*, pl. II, nr. 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10; Rau, *ibid.*, p. 45—48; v. și Bibl. Acad. R.S.R., Cab. numism., M. 1802, M. 1803, M. 1805, M. 1806, M. 1807; B.L.O., *ibid.*, p. 257, nr. 12, 13, 14 și 16, 17, 18, 19.

²¹ B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1809, M. 1810; Rom., *ibid.*, pl. III, nr. 1 și 2; Rau, *ibid.*, p. 50—51; B.L.O., *ibid.*, nr. 21.

²² B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1816; Rau, *ibid.*, p. 52; B.L.O., *ibid.*, p. 256, nr. 10.

²³ B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1812; Rau, *ibid.*; B.L.O., *ibid.*, p. 257, nr. 15.

²⁴ B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1811, M. 1813, M. 1814; Rau, *ibid.*, p. 53; B.L.O., *ibid.*, nr. 26.

²⁵ B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1815 a; Rom., *ibid.*, pl. III, nr. 3; Rau, *ibid.*; B.L.O., *ibid.*, nr. 22.

²⁶ B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1815 b; B.L.O., *ibid.*, p. 282, nr. 69.

²⁷ B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1817; Rom., *ibid.*, nr. 5, Rau, *ibid.*, p. 54; B.L.O., *ibid.*, p. 263, nr. 68 b.

²⁸ B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1818; Rom., *ibid.*, pl. IV, nr. 7; Rau, *ibid.*, p. 56; B.L.O., *ibid.*, nr. 70.

²⁹ Rom., *ibid.*, nr. 8; Rau, *ibid.*, p. 58; B.L.O., *ibid.*, nr. 71.

³⁰ B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1822; Rom., *ibid.*, pl. V, nr. 5; Rau, *ibid.*, p. 66; B.L.O., *ibid.*, nr. 72.

³¹ Rom., *ibid.*, nr. 7; Rau, *ibid.*, p. 62; B.L.O., *ibid.*, nr. 73.

³² B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1823; Rom., *ibid.*, nr. 4, Rau, *ibid.*, p. 80; B.L.O., *ibid.*, p. 261, nr. 52.

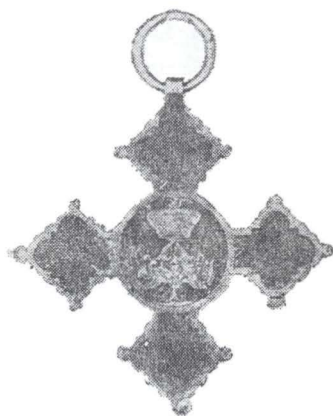
³³ B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1825; Rom., *ibid.*, nr. 8; Rau, *ibid.*, p. 61; B.L.O., *ibid.*, nr. 53.

³⁴ B.A.R.S.R., *ibid.*, M. 1828; Rom., *ibid.*, pl. VI, nr. 3 și 4; Rau, *ibid.*, p. 64; B.L.O., *ibid.*, nr. 54 și p. 282, nr. 62.

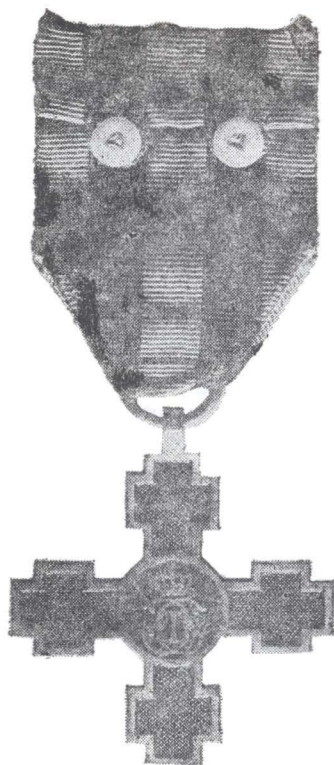
³⁵ B.A.R.S.R., M. 1830, M. 1827; Rom., *ibid.*, pl. VII, nr. 1 și 2, Rau, *ibid.*, p. 67; B.L.O., *ibid.*, p. 261, nr. 55 și p. 262, nr. 63.

³⁶ B.A.R.S.R., M. 1831, M. 1833; Rom., *ibid.*, nr. 4 și 5; Rau, *ibid.*, p. 68; B.L.O., *ibid.*, p. 261, nr. 56 și p. 262, nr. 64.

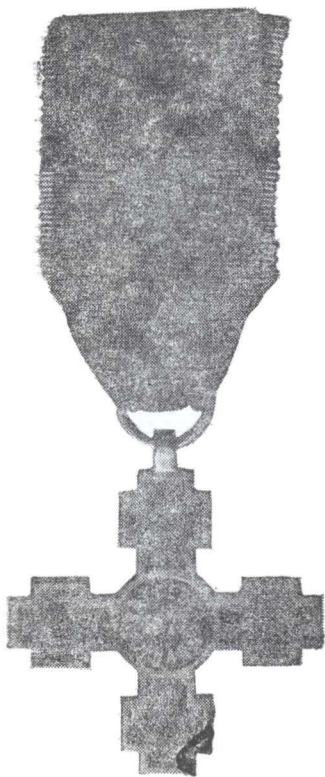

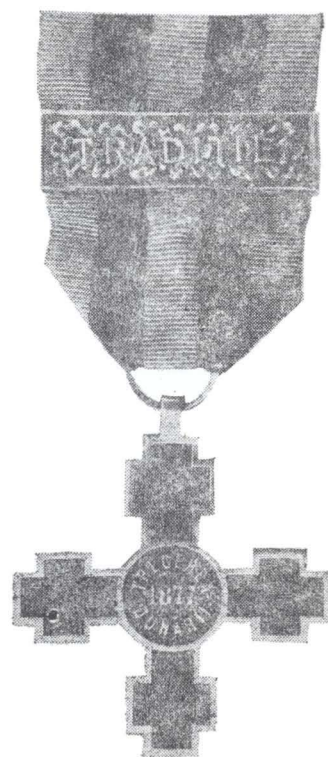
Fig. 15 — Revers

Fig. 16 — Revers

Fig. 17 — Avers

Fig. 18 — Avers

doi suportți ai scutului stemei purtând cozile pe spate, precum și decorația cunoscută, însă mantoul va avea din nou un aspect mai simplu, nemaifiind dotat cu bordură brodată. În sfârșit, emisiunea de 5 lei din 1901³⁷ va cumula atât postura pe spate a cozilor leilor și crucea ordinului militar, prezent în permanență în stema țării, cât și mantoul regal, cu falduri bogate și cu tiv brodat pe margini. Ca o curiozitate cităm proba monetară, de argint, din 1879, în valoare de 5 lei³⁸, ce înfățișează pe cei doi lei cu cozile trecute printre picioare, decorația obișnuită fiind de această singură dată absentă (v. fig. 9).

În sfârșit, dintre emisiunile Carol I de aur, doar cea de 20 lei din 1883³⁹ are reprezentată pe reversul ei stema țării de tip 1872, cu unul dintre adaosele post 1877 ; astfel, leii vor purta coada printre picioare, iar mantoul va fi simplu, în schimb va apărea, bineînțeles, invariabila cruce a ordinului „Steaua României“.

Din analiza de heraldică monetară efectuată mai sus, desprindem faptul că în emisiunile apărute în România posterior proclamării independenței ei, cât și promovării sale la rangul de regat, elementele considerate a marca neatîrnarea țării au fost reprezentate facultativ.

Trecînd acum la ultima parte a acestei comunicări, ne vor referi la eoul independenței de stat a României în domeniul insignologiei naționale. Ceeace dorim să subliniem dintru început referitor la acest subiect constă în faptul că primele noastre decorații de război, instituite în domnia lui Carol I, își au toate, fără excepție, obîrșia în proiectele unor astfel de distincțiuni elaborate de predecesorul său pe tronul țării, domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Astfel, medalia „Virtutea militară“, creată de Carol I în 1872, derivă nemijlocit din medalia cu același nume preconizată de Vodă Cuza la 1864. Din compararea acestor două însemne rezultă că proiectul alcătuit de domnitorul Unirii a inspirat direct forma și aspectul medaliei instituite șase ani mai tîrziu de către succesorul său la tron. Numita medalie, creată inițial din argint spre a recompensa pe sergenții cu un stagiul fără pată de 12 ani de serviciu, va fi ulterior acordată (din același metal) și altor subofițeri și trupe, cit și de aur, pentru ofițeri, pentru a răsplăti meritele militare în timp de pace. Însemnul, circular, cu un diametru de 30 mm, prezenta pe avers efigia domnitorului țării, iar pe revers, legenda VIRTUTE MILITARĂ înscrisă într-o cunună, în întregime de laur în proiectul Cuza (v. fig. 10), jumătate de laur și jumătate de stejar, în versiunea realizată de Carol I (v. fig. 11). Deși instituită, după cum am văzut, pentru perioada de pace, numita medalie a fost conferită cu precădere în timpul războiului de independență a României, recompensînd astfel eroismul ostașilor în lupta pentru realizarea — atât de viu dorită și de domnitorul Cuza — a neatîrnării teritoriului național. O medalie cu același nume, dar în formă de cruce (v. fig. 12), va constitui „Virtutea Militară“ (exclusiv de război), creată în 1880 și conferită ofițerilor (de aur), subofițerilor și trupe (de argint) spre a înlocui medalia circulară obținută anterior ca răsplată a faptelor de arme vitejești săvîrșite pe cîmpul de luptă. Medalia circulară conferită pentru merite militare în timp de pace continua însă să se poarte în paralel cu crucea acordată pentru acțiuni eroice de război.

O altă însemnată distincțiune, creată a doua zi după ce Adunarea Deputaților proclamase independența de stat a țării, a fost ordinul „Steaua României“. Ca și în cazul precedent, acest ordin constituia înfăptuirea unui vechi deziderat, scump domnitorului Cuza, care încercase în mai multe rînduri fără să izbutească, între 1862—1866, să institue,

³⁷ B.A.R.S.R., M. 1832, M. 1834 ; Rom., *ibid.*, nr. 6 ; Rau., *ibid.*, p. 69 ; B.L.O., *ibid.*, p. 263, nr. 74.

³⁸ B.A.R.S.R., M. 1808 ; Rau., *ibid.*, p. 139 ; B.L.O., *ibid.*, p. 301, nr. 203.

³⁹ Bom., *ibid.*, pl. V, nr. 1 ; Rau., *ibid.*, p. 16 și pl. I, nr. 3 ; B.L.O., *ibid.*, p. 263, nr. 77.

sub numele de „Ordinul Unirii”, cea dintâi decorație națională românească⁴⁰. Aspectul general al crucii ce alcătuiește însemnul „Steaua României” este același cu cel al crucii „Ordinului Unirii” pe care domnitorul Cuza o comandase și o realizase la Paris încă din 1865, dar fără să o fi putut conferi în mod oficial cuiva. De asemenea și statutul numelui ordin, alcătuit în 1862 și modificat în 1864, va influența direct pe cel al ordinului „Steaua României” din 1877 și 1885. Ca un omagiu postum adus aceluia ce înfăptuise unirea Munteniei cu Moldova, parlamentarii țării, dintre care mulți îi slujiseră cu devotament, au conservat forma, aspectul general, cât și desenul și culoarea panglicii dorite de Alexandru Ioan Cuza pentru primul ordin românesc, creat chiar în momentul când țara își realiza idealul de independență națională, preconizat cu atîtă pasiune de fostul domnitor al Principatelor Unite. Din compararea celor două însemne — cel proiectat în 1865 (v. fig. 13) și cel realizat în mai 1877 (v. fig. 14) — rezultă o similitudine aproape perfectă între ele, demonstrînd în mod evident inspirația nemijlocită a ordinului „Steaua României” din „Ordinul Unirii”, singurul ados constînd în dotarea decorației înstitute de Carol I cu două spade plasate în cruce în spatele medalionului central al însemnului, cât și cu alte două spade în aceeași poziție, prinse direct pe panglica ordinului (pentru militari în timp de război), sau cu două spade încrucișate așezate deasupra crucii decorației (pentru militari în timp de pace).

O altă distincțiune, de asemenea tributară unui alt proiect elaborat de domnitorul Cuza a fost și crucea „Trecerea Dunării”, creată, după cum se știe, în perioada imediat următoare sfîrșitului războiului nostru de independență, mai precis în luna martie 1878. Astfel, numitul însemn și-a avut origina în „Crucea de Fier” proiectată de Alexandru Ioan I încă din 1864⁴¹, posibil tot pentru a recompensa merite militare. Ca dimensiuni, aspect general și mai ales cu tehnică de alcătuire (același material de confecționare, în speță oțelul oxidat), crucea „Trecerea Dunării” se aseamănă cu „Crucea de Fier” a domnitorului Cuza, deși extremitățile brațelor decorației trilobate în prototipul din 1864 (v. fig. 15), ajung să capete forma de cruce bizantină (asemănătoare „Ordinului Unirii” și respectiv „Stelei României”) în însemnul instituit în 1878 (v. fig. 16) pentru a răsplăti pe toți cei care — ostași și asimilați — luaseră parte efectiv la campania din Bulgaria dintre 1877—1878⁴². Panglica crucii „Trecerea Dunării” pentru militari e diferită ca dimensiuni și culoare de cea acordată civililor asimilați; astfel cea a militarilor, de 48 × 39 mm, este de moar roșu cu două dungi verticale negre pe centru (v. fig. precedentă), în timp ce panglica crucii civile este de 55 × 32 mm, fiind confecționată din din moar negru cu două dungi subțiri roșii pe margini (v. fig. 17). Crucea „Trecerea Dunării” a constituit prima decorație ereditară din insignologia românească, ea fiind conferită în 1941 ofițerilor activi, fii sau nepoți de fii ai ofițerilor de carieră, care primiseră această distincțiune în 1878; aspectul însemnului acordat noilor titulari era identic cu cel al vechilor posesori, cu diferența doar că panglica crucii a fost prevăzută cu o bareță, ornată cu frunze de stejar, pe care se afla inscripția „Tradiție” (v. fig. 18).

Ultimele două distincțiuni, create deasemenea în 1878 spre a răsplăti pe cei ce se ilustraseră prin fapte de merit în timpul războiului nostru de neahtă, în speță medalia „Apărătorilor Independenței” și crucea comemorativă „Elisabeta”, prezintă și ele influențele tentativelor insignologice ale domnitorului Cuza. Astfel panglica medaliei „Apărătorilor

⁴⁰ C. Moisil, *Încercările lui Cuza Vodă de a institui decorații naționale*, în „Cronica numismatică și arheologică”, 1940, ian.-iun., p. 194—196; v. și Dan Berindei, *Cuza Vodă și Ordinul Unirii*, în „Revista istorică română”, XVII, 1947, p. 96—99, precum și Constanța Știrbu, *Date noi privind instituirea „Ordinului Unirii” în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza*, în „Muzeul național”, I, 1974, p. 93—103 + 1 pl. + ilustr.

⁴¹ Dr. C. Istrati, *Primele însemne de distincțiuni și decorațiuni române*, în „Analele Academiei Române”, seria II-a, tom. XXXVI, Mem. secț. științifice, București, 1913, p. 9—15 + VI pl.

⁴² Dan Cernovodeanu, *Originea decorației „Trecerea Dunării”*, în „Revista muzeelor și monumentelor”, XIV, 1977, nr. 3, p. 30—31 + 2 ilustr.

Independenței“ este asemănătoare cu cea a medaliei „Pro virtute militari“, creată, după cum se știe, de Alexandru Ioan I printr-un decret domnesc în mai 1860, spre a recompensa pe ostașii supraviețuitori care luptaseră în Dealul-Spirii în septembrie 1848. (Deși decretată în 1860, această medalie a fost efectiv conferită titularilor ei de abia în aprilie 1866 de către locotenența domnească instituită după abdicarea forțată a domnitorului Cuza în februarie a aceluiași an⁴³). Cît privește crucea comemorativă „Elisabeta“, creată pentru a răsplăti pe acele femei care, ca infirmiere sau ca surori de caritate, au îngrijit în spitalele de front sau din interiorul țării pe răniții și bolnavii din timpul campaniei din 1877—1878, forma de cruce bizantină a acestui însemn este direct inspirată din cea a ordinului „Steaua României“, la rîndul său tributar formei „Ordinului Unirii“ preconizat de domnitorul Cuza.

Unii specialiști (în speță Jean Mănescu și Constanța Știrbu) au mai afirmat recent înrudirea ordinului de pare (ulterior anului 1916 devenit și de război) „Coroana României“, instituit de Carol I în 1881 cu prilejul ridicării țării la rangul de regat, cu unele dintre primele proiecte ale „Ordinului Unirii“ preconizate de domnitorul Cuza între 1860—1863. Astfel, cei menționați afirmă că forma și culoarea crucii „Coroanei României“ ar proveni din suprapunerea a două proiecte succesive din seria celor elaborate de domnitorul Cuza pentru „Ordinul Unirii“. Conform acestei ipoteze, crucea cu cinci brațe (ulterior cu patru) de culoare roșie, inițial concepută ca însemn al numitului ordin, ar fi inspirat același gen de colorit interiorului crucii „Coroanei României“, iar bordura albă a respectivului însemn al lui Carol I ar proveni dintr-un alt proiect elaborat de Alexandru Ioan Cuza în 1863 pentru același „Ordin al Unirii“, în care crucea, de astă dată doar cu patru brațe, era în întregime de email alb (v. proiectul de stemă cu scut scartelat al Principatelor Unite, executat de pictorul Carol Popp de Szathmary în octombrie 1863 conform indicațiilor lui Arthur Bnligot de Beyne, secretarul cabinetului domnesc al lui Cuza). De asemenea, susțin cei doi, culoarea albastră a panglicei „Ordinului Unirii“ coincide cu cea, de asemenea albastră, a „Coroanei României“. Nu subseriem afirmațiilor de mai sus pe următoarele considerente: socotim că inspirația directă a lui Carol I, în materie de decorații, din proiectele de acest gen elaborate de domnitorul Cuza, s-a limitat doar la distincțiunile amintite mai sus, toate cu precădere de război, cu care au fost recompensați toți cei ce și-au adus contribuția de orice fel în realizarea independenței țării, atît de mult dorită și de înfăptuitorul Unirii; cît pentru decorațiile ulterioare, create de Carol I în diverse împrejurări în corelație fie cu acțiuni de stat, fie cu comemorări legate strict de persoana sa, credem că inspirația numitului domnitor nu a mai provenit din surse locale, influențele ce se pot constata în forma și în elementele constitutive ale acestor însemne, instituite în perioada începînd din 1881, se datoresc — conform opiniei noastre — aspectului și componentelor unor ordine străine, cu precădere germane — în speță prusiene — origine deci din țara de baștină a respectivului conducător al țării noastre din acea epocă. Astfel, afirmăm că forma crucii „Coroanei României“ s-a putut inspira fie din cea a ordinului „Vulturul negru“ (înființat la 1707 de către regele Frederic I al Prusiei), fie din cea — extrem de asemănătoare — a ordinului „Pour le mérite“ (creat la 1740 de către regele Frederic al II-lea, nepotul de fiu al precedentului). Cît privește culoarea roșie a brațelor crucii, precum și bordura albă ale ordinului românesc, ele pot fi simple coincidențe cromatice, iar panglica „Coroanei

⁴³ Lt. col. Fl. Tucă, *Pro virtute militari*, în „Magazinul istoric“, II, 1968, nr. 5 (14), mai, p. 69; v. și Dan Cernovodeanu: *Știința și arta heraldică în România*, București, 1977, cap. V, p. 222, nota 16, precum și de același autor, *Contributions à l'étude de l'héraldique d'Etat des Principautés Unies roumaines (1859—1866)*, în „Revue roumaine d'histoire“, XVI, 1977, nr. 2, p. 340, nota 20.

României" (albastră cu două dungi argintii pe margini) ni se pare mai degrabă inspirată din cea neagră cu două dungi argintii pe margini ale aceluiași ordin „Pour le mérite" mai sus amintit.

În concluzie, revenind la subiectul nostru, afirmăm că fenomenul derivării directe ale primelor distincțiuni românești de război — conferite atât militarilor activi, cit și rezerviștilor care au realizat cu eroism și jertfe de sine independența țării — din proiectele de decorații preconizate de Alexandru Ioan Cuza între 1862—1865, arată în mod evident deosebita considerație și profundul atașament ce opinia noastră publică conservase neștirbit memoriei înfăptuitorului Unirii de la 1859, devotament al poporului ce a impresionat desigur pe Carol I, determinându-l să-și inspire nemijlocit cele dintâi însemne, create între 1872 și 1878 spre a recompensa meritele ostășești, din prototipurile unor astfel de distincțiuni elaborate anterior de marele său predecesor pe tronul țării.

În final, din cele constatate mai sus, conchidem prin a afirma că heraldica numismatica și insignologia națională au înregistrat — cu intensități, e drept, variabile, dar totuși puternice — marele eveniment istoric al independenței de stat a României, eveniment care a lăsat mărturii semnificative atât în arta heraldică autohtonă, cit și în alcătuirea simbolurilor decorațiilor sau celor de pe monedele țării, toate acestea constituind vestigii venerate ale trecutului glorios al neamului nostru românesc.

L'INDÉPENDANCE DE LA ROUMANIE DANS L'HÉRALDIQUE ET DANS LA NUMISMATIQUE NATIONALE

R é s u m é

L'indépendance de la Roumanie, réalisée à la suite de la guerre victorieuse de 1877—1878, a suscité — en dehors d'importantes conséquences politiques et économiques — aussi des reflets dans l'héraldique, la numismatique et l'insignologie de ce pays. Dans l'héraldique nationale d'état, les effets de cette glorieuse émancipation se sont avérés dans quelques remaniements opérés dans les ornements extérieurs de l'écu aux armes de la Roumanie, à savoir : a) le remplacement au sommet du manteau de pourpre doublé d'hermine, de la couronne royale d'or par la couronne d'acier ; b) la position différente des queues des lions affrontés, supports de l'écu armorié, queues non plus passées entre les jambes de ces animaux héraldiques, mais portées sur leurs dos ; enfin c) l'apparition de la croix (de guerre) de l'ordre de „l'Etoile de Roumanie", institué en mai 1877, dont le ruban était suspendu aux arabesques sur lesquels reposaient les deux supports ci-dessus mentionnés. Si l'écho de l'indépendance du pays n'est pas certain dans l'héraldique du district (en espèce dans les armoiries du district de Romanaș în Olténie), en échange il nous apparaît bien évident dans l'héraldique municipale, plus précisément dans les armes de la ville de Tulcea, en Dobroudja. Ces armes, instituées en 1899, portent dans l'écu la représentation du réputé monument, érigé le 2 mai 1904 sur une colline surplombant la ville précitée, en hommage à l'héroïsme dont l'armée roumaine avait fait preuve pendant la guerre de 1877—1878 et grâce auquel la Roumanie avait pu conquérir son indépendance nationale.

Quant à la numismatique, les monnaies frappées par Charles 1er après 1878 et surtout après 1881, gardent en souvenir de l'indépendance du pays (dans les armoiries de la principauté, puis du royaume de Roumanie se trouvant sur leurs revers), seulement deux des trois éléments héraldiques marquant cet événement, à savoir : les queues des lions portées sur leurs dos et la croix (de guerre) de la décoration citée ci-dessus.

Enfin, concernant les distinctions d'ordre insignologique instituées pour récompenser les mérites de l'armée roumaine pendant la même guerre d'Indépendance, il faut préciser que l'origine de tous ces insignes se trouve dans les projets de médailles et de décorations élaborés par le prince Alexandre Jean Cuza durant son règne, projets qui ont directement inspiré les distinctions semblables créées par Charles 1-er entre 1872 et 1878.